

LIETUVIŲ KALBA

ANTRASIS SĄSIUVINIS
VII KLASEI

Elena Palubinskienė

Leidinio vadovė INGRIDA NAVALINSKIENĖ

Pirmasis leidimas 2018

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo ir mokslo įstaigų bibliotekose, muziejuose arba archyvuose, draudžiama mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Elena Palubinskienė, 2018
© Leidykla „Šviesa“, 2018

ISBN 978-5-430-06848-6

Sutartiniai ženklai

Svarbi nuoroda, patarimas

Kūrybinės užduotys

Kontrolinis darbas, testas

Užduočių diferencijavimas

TEKSTO ABC

Teksto skaitymo, suvokimo užduotys

KALBOS ABC

Taisyklingo kalbos vartojimo užduotys

*/**

Užduoties sudėtingumas

Interneto svetainių nuorodos

TURINYS

[Plečiame morfologijos žinias \(II\)](#) / 4

Prieveiksmis. Prieveiksmio reikšmė ir gramatiniai požymiai / 4

Prieveiksmių daryba, laipsniavimas, rašyba / 6

Skaitvardis. Skaitvardžių skyriai. Kiekinių skaitvardžių poskyriai / 9

Dauginių ir kuopinių skaitvardžių daryba, vartojimas / 10

Kiekinių skaitvardžių kaitymo ir vartojimo ypatumai / 11

Kelintinių skaitvardžių rašyba, vartojimas / 12

Skaitvardžių rūšys pagal sandarą. Samplaikinių skaitvardžių linksniavimas. Datos rašymas / 14

[Kontrolinis darbas \(6 užduotys\)](#) / 16

Kartojame veiksmažodžio asmenuojamųjų formų darybą ir rašybą / 18

[Kontrolinis darbas \(6 užduotys\)](#) / 21

Veiksmažodžio neasmenuojamosios formos / 23

Dalyvis. Dalyvio gramatiniai požymiai, vartojimo ypatumai / 23

Veikiamųjų dalyvių laikai, daryba / 25

Veikiamųjų dalyvių linksniavimas, rašyba / 26

Neveikiamųjų dalyvių laikai, daryba, kaitymo ir rašybos ypatumai / 28

Sangražinės ir įvardžiuotinės dalyvių formos, jų vartojimas / 30

Dalyvis sakinyje. Išplėstinių dalyvinių pažyminių skyryba / 32

Pusdalyvis. Pusdalyvio gramatiniai požymiai, daryba, vartojimas / 35

Padalyvis. Padalyvio gramatiniai požymiai, daryba, vartojimas / 37

Išplėstinių dalyvinių, pusdalyvinių ir padalyvinių aplinkybių skyryba / 39

[Kontrolinis darbas \(6 užduotys\)](#) / 40

Dalelytė / 42

Dalelytės reikšmė, vartojimas ir rašyba / 42

[Tekstų tipai](#) / 45

Pasakojimas / 45

[Kontrolinis teksto suvokimo testas](#) / 47

Aprašymas / 49

[Kontrolinis teksto suvokimo testas](#) / 50

Samprotavimas / 53

[Kontrolinis teksto suvokimo testas](#) / 56

[Informacijos ieškojimo ir kaupimo būdai](#) / 58

Kuo skiriasi faktas ir nuomonė / 58

[Išsamiau nagrinėjame lietuvių kalbos leksiką](#) / 61

Vartotini ir nevartotini skoliniai / 61

[Santrumpos](#) / 64

[Tekstų šaltiniai](#) / 65

PRIEVEIKSMIO REIKŠMĖ IR GRAMATINIAI POŽYMAI

1. Julius su Adulio Petru liko dviese. (R. Š.) 2. Rudeniop, kai sumažėja žolės, Mildutė su Česiuku gano karves miške. (V. J.) 3. Jie apvažiavo daug vietų. (B. V.) 4. Mergaitė liko viena ir naršė po ryšulius kaip prityrusi čigonėlė. (B. V.) 5. Romas tąsyk sėjo grikius. (P. C.) 6. Toliese vis dar žaibavo. (A. V.) 7. Jis taip pasielgė netyčia. 8. Repeticiją kažkodėl nukėlė į ketvirtadienį. 9. Smalsumo pagauti prieiname arčiau. (V. D.)

Daiktavardiniai prieveiksmai
negali turėti pažyminio, pvz.:
Vaikas stovėjo greta (prieveiks-
mis). *Stok į pirmą gretą*
(daiktavardis).

KARTOJAME VEIKSMAŽODŽIO ASMENUOJAMŲJŲ FORMŲ DARYBĄ IR RAŠYBĄ

33 Parašykite pagrindines paryškintų veiksmazodžių formas.

- 1. Reikėtų pamėginti **įlįsti** Ašmanto širdin. (J. Mk.)
- 2. Moteris nuo rūpesčių visai **sulyso**. 3. Raidės visai **pažįstu**, bet skaityti dar nemoku. (S. Z.) 4. Pavasari **pražysta** nuostabios gėlės. 5. **Užgesink** ugnį, ir tau bus gera. (V. K.) 6. Pagaliau šviesa **užgeso**. (V. M.-P.) 7. Vasarą maisto produktai greitai **sugenda**. 8. Jau **sudžiūvo**, **sutrešo** ažuolynas. 9. Rytoj **tręšiu** agurkus.
- 10. Aukštą kaktą **gražino** juodi antakiai. (J. Jn.) 11. Kaimyne, kada **gražinsi** skolą? 12. Mūsų gatvelę jau **išgrindė** akmenimis. 13. Bet ir švilpauti jam **įgriso**. (K. M.) 14. Supykęs brolis visai **pasiusdavo**. 15. Mažą mane motina kartais **siųsdavo** pas kaimynus ko nors pasiskolinti. (J. M.) 16. Mamyte, **pasiūk** man suknelę. 17. Durys greitai visai **surūdys**. 18. Siūlė **iširo**. 19. Valtelę **irk** į krantą.

- Pagrindinės veiksmazodžio formos: bendratis, esamojo laiko 3 asmuo ir būtojo kartinio laiko 3 asmuo.
- Pagrindinės formos rašomos be priešdėlio (išskyrus tuos veiksmazodžius, kurie be priešdėlių nevartojami).

įlįsti – lįsti, lenda, lindo	sulyso –
pažįstu –	pražysta –
užgesink –	užgeso –
sugenda –	sudžiūvo –
sutrešo –	tręšiu –
gražino –	gražinsi –
išgrindė –	įgriso –
pasiusdavo –	siųsdavo –
pasiūk –	surūdys –
iširo –	irk –

34 Nurodykite pateiktų veiksmazodžių darybą.

Ręsdavome = **ręs-ti + -dav- + ome**,
užsekite = _____,
gręžtų = _____,
zysime = _____,
trešdavo = _____,
tręšime = _____.

- Iš bendraties daromi veiksmazodžių bū-tasis dažninis (darybos priesaga **-dav-**), būsimasis (**-s-**) laikai, tariamoji (**-t-** arba **-č-**) ir liepiamoji (**-k-**) nuosakos.
- Paskutinis būsimojų laiko ir tariamosios nuosakos šaknies priebalsis gali susilieti su darybos priesaga, pvz.:
 $\widehat{u\check{z}}-ti + -s = \widehat{u\check{s}}$, $\widehat{deg}-ti + -k = \widehat{dek}$.

35 1. Užpildykite lentelę.

Veiksmazodžių bendratis	Esamojo laiko 3 asmuo	Būtojo kartinio laiko vns. 2 asmuo	Būsimojo laiko vns. 1 asmuo	Būsimojo laiko 3 asmuo
gręžti				
lūžti				
griūti				
siųsti				
siūti				
pagyti				

2. Šalia bendraties parašykite būsimojo laiko trečiojo asmens formą.

Dygti – _____, užtrukti – _____, išdžiūti – _____,
žūti – _____, palyti – _____, pabūti – _____, kirmyti – _____,
pūsti – _____, surūgti – _____, zyzti – _____,
_____ , užtrukti – _____, nuryti – _____.

36 Užpildykite trūkstamas lentelės vietas: 1) parašykite taisykles, pagal kurias rašomos arba nerašomos nosinės raidės pateiktų veiksmazodžių šaknyje; 2) kiekvienai rašybos taisyklei pateikite dar po 2–3 pavyzdžius, šalia parašykite žodį, kuriuo patikrintumėte pateiktų veiksmazodžių rašybą.

Taisyklės				
Pavyzdžiai	1 švęsti – šventė skųsti – skundė lįsti – lindo kųsti – kando	2 drįsti – drąsus gręžti – grąžtas tįsti – tąsa, tęsti mąstyti – mįslė	3 bąla (bet balo) šąšta (bet šašo) sąla (bet salo) tręšta (bet trešo)	4 graso – grėsė gražina – grožis lysti (mesti svorį) tesi (pažada)
Jūsų pavyzdžiai				

37 1. Esamąjį laiką keiskite būtoju kartiniu, o būtąjį kartinį – esamuoju.

1. Lūpos šąsta (_____), gėlės glęžta (_____), nuo lietaus žemelė tęžta (_____). 2. Žodis „trešo“ (_____) šiandien mąstė (_____), dvejetukais visiems grasė (_____). 3. Veiksma žodis balsą kėlė (_____) ir klaidoms jis skaudžiai gėlė (_____). 4. O „sušalo“ (_____) net pabalo (_____), jam širdis iš laimės salo (_____).

2. Šalia veiksmažodžių parašykite, kaip reikėtų patikrinti paryškintų raidžių rašybą.

Ręsti – _____, tąsyti – _____, nuogausti – _____,
ražytis – _____, drąsinti – _____, tęsiu – _____, grįsti – _____,
drasko – _____, Kęstutis – _____.

*38

1. Sutartiniais ženklais pažymėkite reikšmines žodžių dalis.

Uždegti, ištesėkite, vežuosi, vežiesi, nubėgtų, parsineščiau, nusidažydavome, užsek, pamatyti, nezysi, suūš.

- Kaip nustatyti, kiek žodyje priesagų?
Žr. *Vertingi patarimai – 1.*
- Kaip atpažinti galūnę?
Žr. *Vertingi patarimai – 2.*

2. Sukirčiuokite veiksmažodžius.

Žygiuoti, žygiuos, dainuodavo, dainuos, pamatyti, pamatys, regėti, regėjai, regės, nešu, neši, neša.

Įsidėmėkite būsimąjo laiko 3 asmens kirčiavimą!
Važiūoti – važiuodavo, važiuosiu, važiuosi, bet važiuōs; keliūti – keliāusiu, keliāusime, bet keliāūs.

39

Įrašykite praleistas raides.

■ 1. Nesigailėk davęs, džiau_____is gavęs. (tts.) 2. Greičiau ateit_____ pavasaris. 3. Ven_____ tuščių ir neprotingų kalbų. 4. Šluotos surištos neperlau_____i. (tts.) 5. Turint svetimą barzdą gerai mokytis sk_____sti. (tts.) 6. Nors mama ir tėtis prigr_____sino nel_____sti upėn, bet kur čia išk_____si. (V. Rč.) 7. Ką pažadėj_____, tą išt_____sėk. 8. Didis pavojus gr_____sia senai tėvų piliai. (V. K.)

■ 1. Valgyk, kad pilvas plyšt_____ (tar. n.), dir_____k, kad akys l_____st_____ (tar. n.). (tts.) 2. Parbė_____, pavalgyk ir vėl atbė_____. (J. Mk.) 3. Su lazdel_____ jis jaust_____si stipr_____snis, žval_____snis. (V. K.) 4. Netaisysi stogo – sup_____s, neparemsi namų – sugri_____s. (tts.) 5. Jis t_____si savo pažadą ir t_____sia pradėtą darbą. 6. Tačiau būtent Čiurlionių šeimos pavyzdys rodė, kaip lietuviai pamažu susigr_____žino savo gimt_____j_____ kalbą. (Mik. V.) 7. Grėtei užš_____lo širdis iš išg_____ščio. (I. S.) 8. Lapė l_____sti į olą nesir_____žta.

40

Morfologiškai išnagrinėkite paryškintus žodžius.

Gyvenimas **apdovanoja** kiekvienos kelionės pabaigoje, o ne pradžioje. Man neduota žinoti, **kiek** žingsnių turiu žengti, kad **pasiekčiau** savo tikslą. Su nesėkme galiu **susitikti** **tūkstantajame** savo žingsnyje, o sėkmė **galėtų** slėpti už kelio posūkio. <...> Aš **visuomet** **žengsiu** dar vieną žingsnį...

Laimės lobis jumyse

Žodžiai	Kalbos dalis	Skyrius	Giminė	Skaičius	Linksnis	Nuosaka	Laikas	Asmuo	Sangr. forma	Ivardž. forma
apdovanoja										
kiek										
pasiekčiau										
susitikti										
tūkstantajame										
galėtų										
visuomet										
žengsiu										

41

Pasirenkite kontroliniam darbui. Pagerinkite ir įsivertinkite veiksmažodžių rašybos įgūdžius.

<http://lietuviu7-8.mkp.emokykla.lt/>

► Veiksmažodžių laikų, nuosakų galūnių, priešdėlių, priesagų rašyba – **Spalvoti vėjai** → Rašau → **Žodžių diktantas**

KONTROLINIS DARBAS (6 užduotys)

42

1. Įrašykite praleistas raides.

(14 taškų)

Grim_____ta padangė rudens glėbyje, tai dangus verk_____, tai vėl nelyja. Vos tikrai rytą šviesa sugr_____žta, greitai ir tamsos skraistė nut_____sta. Mėnuo pasir_____žo, žvaigždės išdr_____sta pažvel_____ti į žemę tarsi miražą.

Dr_____sko krūtinę ka_____kokia nežinia. Žmonės pasidaro m_____slūs. Jie tarsi atsigr_____žia atgal, nužvelg_____ nueitą gyvenimo kelią, skaičiuoj_____ bai_____tus ir dar nepradėtus darbus.

Saliuta Karlikauskienė, *Išlukštenk*

2. Pabraukite prieveiksnius.

(9 taškai)

Mes visi pasileidom kvatotis, o žmogus niūriai, iš padilbų mus stebėjo, rodos, ne juokais pyktelėjęs, kad taip nerimtai reaguojame į jo perspėjimą. <...>

– Juokitės, juokitės, – sumurmėjo grasinamai, – bet jie tikrai neateis. Kasmet ateina, o ši-
syk – ims ir neateis!

Jurga Ivanauskaitė, *Pakalnučių metai*

3. Nurodykite pateiktų žodžių darybą.

(6 taškai)

Antraip – _____, plonyn – _____,
vienur – _____, rėstų – _____,
nugrimis – _____, nešk – _____.